

Ivan Sedej

LJUDSKA UMETNOST NA SLOVENSKEM

Ljubljana, Mladinska knjiga 1985, 159 str., ilustr.

Sedejevo življenjsko delo Ljudska umetnost na Slovenskem pomeni nov pristop in nadgraditev teze muzealca dr. Gorazda Makaroviča, da o značaju umetnosti odloča v veliki meri konsum, razmerje med izvajalcem in naročnikom: ljudska umetnost je tista, ki sta jo plačevala človek iz ljudstva ali pa srenja kot celota v skladu s svojimi zahtevami, nazori in življenjskim slogom. Zato v kategorijo ljudske umetnosti ne sodijo le panjske končnice, kmečka arhitektura, slike na steklo ali ljudska plastika, marveč tudi veliko številno skromnih cerkva, fresk, kipov, vaških naselij. Nasploh je »ljudskost« z vsemi pozitivnimi likovnimi nasledki pomembna sestavina likovne umetnosti.

Prav zaradi ljudskih prvin se tudi naši najbolj skromni spomeniki odlikujejo po izvirnosti in drznosti, ki sta daleč od provincializma: skromna, poljudna umetnost pri nas pa je samonikla, saj združuje v drzni sintezi prekvašene pobude in oblike iz lastne tradicije in iz različnih smeri, ne glede na ozke zahteve trenutnega likovnega sloga.

Tako kot pri ocenjevanju visoke izhaja avtor tudi pri ocenjevanju

ljudske umetnosti iz zgodovinskega in družbenega konteksta. V stilni in ljudski umetnosti se srečujemo z obdobji razcveta in stagnacije, z upadanjem kakovosti in zanimanja za posamične likovne zvrsti. V najširšem okviru pa lahko trdimo, da je skozi vse obdobje vodilna likovna veja arhitektura, ki združuje v višjo sintezo vsa druga področja oblikovanja in zvrsti upodabljače umetnosti.

Pri predstavitvi Sedejevega dela ne smemo spregledati Makarovičeve publikacije »Slovenske ljudske umetnosti«, ki je v bistvu »inventar« ohranjenih spomenikov ljudske (kmečke) umetnosti oziroma predmetov, ki imajo poleg funkcionalnih tudi likovne razsežnosti. Strogo muzejsko je Makarovič obdelal likovne elemente in likovne strukture v okviru kmetije (gospodarstva). Gradivo je razdelil na zvrsti na niz zgodovinskih »orisov« likovnega razvoja okrasja na posameznih elementih kmečkega obrata: likovno oblikovanje na zunanjiščinah, pri delu, za osebno rabo, za praznične in posebne priložnosti. Sklepno je podal pomemben zgoščen stilnozgodovinski pregled razvoja obravnavane umetnosti.

Sedejeva nadgradnja Makarovičevega dela je bistvena v tem, da do slej ločene, nepovezane kulturne pojave izvirno poveže v enotni kulturni in likovni sistem in jih razvojno kronološko predstavi v vseh njihovih značilnostih in zakonitostih v kontekstu časa in prostora. Drugače povedano: s približanjem načina obravnave, kakršnega za razlago umetnostnih pojavov v različnih obdobjih uporabljajo predvsem umetnostni zgodovinarji, s prikazom skupnega imenovalca in z združitvijo različnih likovnih pojavov v enoten sistem, je avtor ponudil širšemu krogu občinstva malo znano gradivo, zbrano v dolgoletni konservatorski praksi na:

ljudsko stavbarstvo in umetnost na Slovenskem v času od naselitve do 15. stoletja; gotška in kmečka umetnost v 15. stoletju; kmečka renesansa; razcvet umetnosti za domačije v 18. in 19. stoletju; razkroj tradicionalne ljudske umetnosti v 19. in 20. stoletju, kar je pripeljalo do prvega širšega poskusa sinteze, celostne podobe slovenske ljudske umetnosti, njenih značilnosti in zakonitosti v obravnavanih časovnih razsežnostih.

Zvezdana Koželj